

Анатольєва Ольга Іванівна,
психолог відділу психологічного
забезпечення управління кадрового
забезпечення Головного управління
Національної поліції у м. Києві,
кандидат юридичних наук, доцент

МОТИВАЦІЯ НАВЧАННЯ КУРСАНТІВ

Для ефективної організації освітнього процесу важливе розуміння структури, механізмів та умов розвитку мотивації навчання. Мотивація курсантів має особливості, оскільки навчання поєднується зі службовою діяльністю. Різні аспекти навчальної мотивації досліджували П.Я. Гальперін, Д.Б. Ельконін, В.В. Давидов, О.М. Леонтьєв, Л.І. Божович, Н.Ц. Бадмаєва, І.І. Вартанова, І.В. Воронкова, Н.І. Гуткіна, М.В. Матюхіна, А.К. Маркова, А.І. Гебос, П.М. Якобсон, А.О. Реан, Е. Дісі, Р. Райан, Т.О. Гордєєва, С.С. Занюк та інші. В публікаціях останніх років різні аспекти проблеми мотивації у вищій школі висвітлювали Б. Хоффман, Е.Р. Короткевич, Я.А. Хмелевська, В.М. Пуляєва, О.Н. Неврюєв, К.Г. Михайлова, Д.О. Медведєва. Але мотивації курсантів приділялося набагато менше уваги, ніж студентів.

У нашому дослідженні предметом вивчення стала структура навчальної мотивації курсантів Національної академії внутрішніх справ. Комплекс психодіагностичних методів складався з опитувальників «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» А.О. Реана і В.О. Якуніна та «Мотивація навчання у вузі» Т.І. Ільїної. Загалом, було обстежено 60 курсантів I курсу.

За результатами дослідження на підставі опитувальника А.О. Реана і В.О. Якуніна було сформовано ієрархію мотивів навчальної діяльності курсантів. Найвищий ранг отримали внутрішні мотиви, зокрема мотиви компетентності: «стати висококваліфікованим фахівцем» обрали 95% курсантів, «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності» – 70%, «бути постійно готовим до чергових занять» – 10%. А також пізнавальні мотиви – «здобути глибки та міцні знання» – 60%, «отримати інтелектуальне задоволення» – 30%.

За Т.О. Гордєєвою, зовнішня мотивація включає два різні типи навчальних мотивів. Одні відповідають задоволенню потреб особистості в самоповазі, повазі, визнанні значущими людьми, передбачає прагнення до визнання соціумом, і може ефективно доповнювати внутрішню мотивацію, сприяючи більш високим навчальним досягненням [1, с. 26]. До таких у нашому дослідженні належить велика група мотивів: «отримати диплом» обрали 53,3% респондентів, «успішно продовжити навчання на наступних курсах» – 38,3%, «домогтися схвалення батьків і оточуючих» – 35%, «успішно вчитися, скласти іспити на «добре» і «відмінно» – 33,3%, «постійно отримувати стипендію» – 16,7%, «бути прикладом для

однокурсників» – 15%, «досягти поваги викладачів» – 10%, «виконувати педагогічні вимоги» – 6,7%.

Друга група мотивів зовнішньої мотивації, за класифікацією Т.О. Гордєєвої, є результатом фрустрації базових психологічних потреб в автономії, компетентності та прийнятті, чинить негативний вплив на успішність навчальної діяльності [1, с. 20]. Такі мотиви отримали найменшу кількість виборів курсантів: «не запускати вивчення предметів навчального циклу» – 15%, «не відставати від однокурсників» – 6,7%, «уникнути засудження та покарання за погане навчання» – 5%. Отже, в структурі навчальної мотивації курсантів абсолютну перевагу мають внутрішні мотиви (компетентності та пізнання), а також зовнішні мотиви визнання суспільством та значущими людьми. Тому, слушною можна визнати думку Б. Хоффмана що, якщо учень мотивований лише зовнішніми стимулами, він не бачить інших смислів, крім обіцяної нагороди. Якщо стимули одночасно зовнішні, і внутрішні, – підключається самооцінка [2].

Варто також розглянути отримані результати в контексті традиційного для психологічних досліджень поділу мотивації на дві категорії: мотивація успіху та мотивація уникнення невдач. На цій основі Е. Еліот, Г. Макгрегор і К. Мураяма запропонували модель навчальної мотивації, в якій виділяються чотири типи мотивів (за Короткевич Е.Р.) [3, с. 51–56]. Перша група мотивів спрямована на досягнення майстерності (бажання відчувати себе компетентним). До таких у нашому дослідженні належать мотиви «стати висококваліфікованим фахівцем», який обрали 95% курсантів, «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності» (70%), «здобути глибокі та міцні знання» (60%), «успішно продовжити навчання на наступних курсах» (38,3%), «отримати інтелектуальне задоволення» (30%) тощо. Друга група мотивів спрямована на уникнення почуття некомпетентності. Наприклад, мотив «не запускати вивчення предметів навчального циклу» (15%). Третя група орієнтована на демонстрацію результату (бажання бути компетентним в очах інших). Це мотиви - «отримати диплом» (53,3 %), «домогтися схвалення батьків і оточуючих» (35%), «успішно вчитися, складати іспити на «добре» і «відмінно» (33,3%), «бути прикладом для однокурсників» (15%), «досягти поваги викладачів» (10%). І четверта група мотивів орієнтована на бажання не бути некомпетентними в очах інших: «не відставати від однокурсників» (6,7%), «уникнути засудження та покарання за погане навчання» (5%).

Тобто, мотиви першої групи «бажання відчувати себе компетентним» та третьої групи «бажання бути компетентним в очах інших» переважають. Тому, можна погодитись в Е.Р. Короткевич у тому, що середовище і відносини людини з іншими людьми грають важливу роль у формуванні мотивації [3, с. 51]. Цю думку поділяє Я.А. Хмелевська, яка наголошує, що для того, щоб оцінити силу мотивації до навчання, необхідно з'ясувати, чи вважає людина цю

діяльність цінною для себе, чи прагне проявити свою компетентність і чи зустріне вона підтримку з боку оточення [4, с. 261].

Значна роль мотивів пізнання та компетентності в структурі мотивації курсантів знайшла підтвердження також у дослідженні за методикою «Мотивація навчання у вузі» Т.І. Ільїної. У ній передбачені три шкали. За результатами тестування: за шкалою «набуття знань» курсанти отримали 462 бали, за шкалою «оволодіння професією» – 390 балів, за шкалою «отримання диплома» – 441 бал. Отже, у сукупності мотиви набуття знань та оволодіння професією переважають над мотивом отримання диплома, що на думку Т.І. Ільїної свідчить про правильний вибір професії.

Аналогічний результат отримали у своєму дослідженні Пуляева В.М. та Неврюєв А.Н. – при вступі до навчального закладу молодими людьми рухає, в першу чергу, мотивація пізнання і саморозвитку. Водночас, від курсу до курсу втрачається інтерес до навчання.

Тому, висловлюється слушна пропозиція впроваджувати інноваційні технології навчання, що передбачають самостійний вибір учнями траєкторії розвитку, приділяти більше уваги організації практики і стажування [5, с. 540]. На думку Короткевич Е.Р. пізнавальній активності учнів сприяє «проблемне навчання» [3, с. 51–56]. К.Г. Михайлова та Д.О. Медведева вважають першочерговими завданнями удосконалення змісту навчальних програм, їх ідентичність практичним аспектам професійної діяльності [6]. Т.О. Гордеева ресурсами, що сприяють підвищенню навчальної мотивації, вважає: право самостійно приймати певні рішення щодо змісту та форм навчання; відстеження рівня складності навчальних завдань; систематичне використання дослідницьких, дискусійних методів навчання, використання заохочувальних форм рейтингу тощо [1, с. 37–38]. Одним з напрямків формування навчальної мотивації є мотиваційний тренінг [7].

Таким чином, за результатами дослідження навчальної мотивації курсантів було встановлено, що в структурі мотивації абсолютну перевагу має внутрішня мотивація. А саме мотиви, в основі яких є потреба в компетентності та пізнанні. Внутрішня мотивація підтримується зовнішньою мотивацією: досягти поваги батьків та викладачів, бути прикладом для однокурсників, успішно скласти іспити тощо. Мотиви досягнення успіху переважають над мотивацією уникнення невдач. Знання структури мотивації курсантів може статодзволяє розробляти систему методів оптимізації навчання.

Список використаних джерел

1. Гордеева Т.О. Мотивация учебной деятельности: структура, механизмы, условия развития: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / Т.О. Гордеева. Москва, 2013. 46 с.

2. Hoffman B. Motivation for Learning and Performance. Amsterdam; Boston; Paris: Elsevier, 2015. 410 p.

3. Короткевич Э.Р. Учебная мотивация современного студента в контексте теории достижения целей / Э.Р. Короткевич // Образовательные ресурсы и технологии. 2019. № 3 (28). С. 27–32.

4. Хмелевская Я.А. Учебная мотивация как один из критериев эффективности учебного процесса / Я.А. Хмелевская // Научные тенденции. Педагогика и психология. СПб, 2019. С. 50–56.

5. Пуляева В.Н., Неврюев А.Н. Академическая мотивация как фактор удовлетворенности образовательными услугами / В.Н. Пуляева, А.Н. Неврюев // Креативная экономика. 2019. Т. 13, № 3. С. 533–544.

6. Михайлева Е.Г., Медведева Д.А. Мотивация получения высшего военного образования в современной Украине / Е.Г. Михайлева, Д.А. Медведева // Грани. Социология. 2015. № 6 (122). С. 92–98.

7. Анатольева О.І. Використання тренінгових технологій для розвитку внутрішньої мотивації курсантів / О.І. Анатольева // Юридична психологія. 2019. № 1(24). С. 93–102.

Андросюк Вячеслав Георгійович,

провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем психологічного забезпечення та психофізіологічних досліджень ННІЗДН Національної академії внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, професор

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ ЕКСТРЕМАЛЬНОСТІ

Унікальність ситуації, в якій опинилось нині людство внаслідок пандемії COVID-19, полягає в наявності реальної небезпеки життю та здоров'ю не лише окремої особи, професійної чи соціальної групи, змушених діяти в особливих умовах, але й необмеженого простором та часом народонаселення земної кулі. Небезпека ситуації зумовлюється низкою неочікуваних та непрогнозованих чинників – невідомістю природи вірусу, його характеристик, вибіркової ураження, відсутності просторової локалізації, ефективних локальних та масштабних засобів протидії, необхідністю діяти в умовах реальної загрози, що, на думку деяких вчених та політиків, нагадує один з можливих сценаріїв бактеріологічної війни. Безумовно, сучасна ситуація не виключає необхідності у здійсненні функцій державного управління в Україні, зокрема, правоохоронної функції, яка покладена на підрозділи Національної поліції. Озброєність поліцейських науково обґрунтованими знаннями щодо особливостей гранично напружених умов, їх своєрідностей, уміннями та навичками забезпечення не лише